

АСИСТЕНТ ВЧИТЕЛЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Мар'яна Гринців,
кандидатка психологічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та корекційної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
m_hryntsiv@dspu.edu.ua

Еліза Аванесьян-Акобян,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
ОП «Інклюзивна освіта»,
факультет історії, педагогіки та психології,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

Сучасний розвиток освітньої системи України характеризується впровадженням інклюзивної моделі навчання, що передбачає створення рівних можливостей для здобуття освіти всіма дітьми, незалежно від їхніх психофізичних особливостей. Такий підхід ґрунтується на принципах гуманізації освіти, недискримінації, поваги до різноманітності та врахування індивідуальних освітніх потреб кожного учня. Інклюзивна освіта спрямована не лише на забезпечення доступу до навчання, але й на створення сприятливого середовища, у якому кожна дитина має можливість розкрити свій потенціал, розвивати здібності та брати активну участь у житті колективу. Як зазначає А.А. Колупаєва [3], інклюзивна освіта виступає важливим інструментом забезпечення соціальної справедливості, спрямованим на реалізацію прав кожної дитини на якісну освіту в умовах загальноосвітнього закладу. Водночас вона розглядається як важливий чинник формування толерантного суспільства, де прийняття відмінностей стає нормою, а не винятком. Упровадження інклюзивної моделі навчання передбачає системні зміни в організації освітнього процесу, зокрема адаптацію навчальних програм, використання диференційованих методів навчання, підготовку педагогічних кадрів та залучення фахівців супроводу. Таким чином, інклюзивна освіта є не лише педагогічною інновацією, а й важливим соціальним явищем, що сприяє розвитку демократичних цінностей та забезпечує рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу.

У цьому контексті особливого значення набуває діяльність асистента вчителя як ключового суб'єкта інклюзивного освітнього середовища. Згідно з нормативними документами Міністерства освіти і науки України [5], асистент вчителя є педагогічним працівником, який забезпечує організаційну, навчальну та соціальну підтримку учнів з

особливими освітніми потребами (ООП) у процесі їх інтеграції в освітній простір.

Крім того, асистент вчителя виступає посередником між учнем, учителем та іншими учасниками освітнього процесу, сприяючи ефективній взаємодії та взаєморозумінню. Він допомагає адаптувати навчальні матеріали, організовує виконання завдань, підтримує увагу та мотивацію дитини, а також сприяє формуванню її самостійності. Важливою складовою є участь у реалізації індивідуальної програми розвитку (ІПР), спільне планування освітньої роботи та оцінювання досягнень учня. Таким чином, асистент вчителя не лише виконує допоміжну функцію, а й є активним учасником педагогічного процесу, який забезпечує ефективність інклюзивного навчання та сприяє гармонійному розвитку дитини з ООП.

Аналіз наукових досліджень свідчить, що ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від злагодженої роботи команди психолого-педагогічного супроводу, яка забезпечує комплексний і системний підхід до організації освітнього процесу. Така команда об'єднує вчителя, асистента вчителя, практичного психолога, соціального педагога, фахівців інклюзивно-ресурсного центру та інших спеціалістів, діяльність яких спрямована на створення оптимальних умов для навчання, розвитку та соціалізації дитини з особливими освітніми потребами. Саме міждисциплінарна взаємодія дозволяє своєчасно виявляти освітні труднощі, визначати індивідуальні потреби учня та розробляти ефективні стратегії підтримки, адаптації або модифікації навчального процесу.

Діяльність асистента вчителя є багатокомпонентною та включає організаційно-педагогічний, соціально-комунікативний та психологічний напрями. Зокрема, він бере участь у підготовці навчальних матеріалів, адаптації та модифікації завдань, забезпеченні індивідуального підходу до кожного учня відповідно до освітніх потреб і можливостей, а також у реалізації індивідуальної програми розвитку (ІПР). Асистент вчителя допомагає створювати умови для активної участі дитини з ООП у різних видах навчальної діяльності, підтримує її під час виконання завдань, сприяє формуванню самостійності та розвитку навчальної мотивації. Важливим є також внесок у формування позитивного психологічного клімату в класі та підтримку конструктивної взаємодії між учнями.

Індивідуалізація навчання є основою ефективного включення дітей з ООП у загальноосвітній процес, оскільки саме врахування індивідуальних особливостей розвитку забезпечує досягнення освітніх результатів та сприяє гармонійному становленню особистості. Реалізація принципів індивідуалізації передбачає гнучкість у доборі методів і форм навчання, систематичний моніторинг прогресу учня та своєчасне коригування освітніх стратегій. Таким чином, діяльність асистента вчителя виступає важливою умовою ефективного впровадження інклюзивного навчання, забезпечуючи підтримку дитини в освітньому середовищі та сприяючи її успішній адаптації й соціалізації.

Значущим напрямом діяльності асистента є соціалізація учнів, яка передбачає цілеспрямоване створення умов для формування у дітей з ООП навичок ефективної взаємодії з однолітками та дорослими, засвоєння соціальних норм і правил поведінки, а також розвитку здатності до співпраці. У процесі щоденної роботи асистент вчителя допомагає дитині адаптуватися до вимог шкільного середовища, підтримує її участь у групових формах роботи, колективних завданнях, ігровій та проєктній діяльності. Особлива увага приділяється формуванню в учнів уміння висловлювати власну думку, слухати інших, конструктивно вирішувати конфліктні ситуації та взаємодіяти на засадах поваги й толерантності.

Формування комунікативних навичок та інтеграція у соціальне середовище є необхідною умовою розвитку особистості дитини з ООП. Саме через активну участь у спільній діяльності відбувається становлення соціальних компетентностей, розвиток емоційного інтелекту та формування позитивного досвіду міжособистісної взаємодії. Асистент вчителя сприяє включенню учнів у колектив, підтримує їх ініціативність, допомагає долати комунікативні бар'єри та створює ситуації успіху, що позитивно впливають на самооцінку дитини. Таким чином, діяльність є важливим чинником ефективної соціалізації та гармонійного особистісного розвитку учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Психологічна підтримка є ще одним необхідним компонентом діяльності асистента. Створення емоційно безпечного середовища відіграє значну роль для ефективного навчання дітей з особливими освітніми потребами, оскільки саме психологічний комфорт сприяє активності, відкритості до навчання та розвитку внутрішньої мотивації. Асистент вчителя допомагає знизити рівень тривожності, підтримує дитину в ситуаціях навчальних труднощів, формує впевненість у власних силах та сприяє розвитку позитивної самооцінки. Крім того, він створює ситуації успіху, що зміцнюють віру учня у власні можливості та стимулюють його подальший особистісний і навчальний розвиток. Таким чином, поєднання соціалізаційної та психологічної підтримки є умовою ефективної реалізації інклюзивного навчання та гармонійного розвитку дитини з ООП.

В умовах воєнного стану роль асистента вчителя значно зростає. Як зазначає О.В. Мартинчук, сучасні виклики потребують гнучкості освітнього процесу, посилення психолого-педагогічної підтримки та індивідуалізації навчання.

Отже, асистент вчителя є невід'ємною складовою інклюзивної освіти, яка забезпечує індивідуалізацію навчання, підтримує соціалізацію дітей з ООП та сприяє створенню інклюзивного освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Дятленко Н. М. Асистент учителя в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник за загальною ред. М. Ф. Войцехівського. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 172 с.
2. Інклюзивний клас : асистенти вчителя допомагають учням з особливими освітніми потребами.
URL: <https://studway.com.ua/inklyuzivniyklas/> (дата звернення: 15.08.2019).
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивне навчання: сучасні підходи. Київ, 2020. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/>
4. Лапін А.В. Організаційно-педагогічні умови діяльності асистента вчителя в інклюзивному навчальному закладі // Електронна бібліотека НАПН України – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10639>
5. Міністерство освіти і науки України. Методичні рекомендації щодо організації інклюзивного навчання. Київ, 2022.
URL: <https://mon.gov.ua/ua>
6. Організаційні засади діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі : метод. посіб. / уклад. : О. В. Коган та ін. Харків : «Друкарня Мадрид», 2019. 110 с.